

DOI: 10.15276/ETR.01.2026.1
 DOI: 10.5281/zenodo.18945737
 UDC: 330.101.541:330.341.1:338.242
 JEL: O10, O21, D03

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО СТРАТЕГУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НА ЗАСАДАХ ПОВЕДІНКОВИХ МОДЕЛЕЙ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO STRATEGIZING ECONOMIC DEVELOPMENT BASED ON BEHAVIORAL DECISION-MAKING MODELS

Olha I. Ilyash,
 Doctor of Economics, Professor
*Research Center for Industrial Problems
 of Development of the National Academy
 of Sciences of Ukraine*
 National Economics, Kharkiv, Ukraine
 ORCID: 0000-0002-7882-3942
 Email: oliai@meta.ua

Glib A. Mazhara, PhD in Economics,
 Associate Professor
*State Institution "Institute for Economics
 and Forecasting of the National Academy
 of Sciences of Ukraine", Kyiv, Ukraine*
 ORCID: 0000-0002-1860-756X
 Email: skydoor13@gmail.com

Received 27.12.2025

Іляш О.І., Мажара Г.А. Теоретико-методологічні підходи до стратегування економічного розвитку на засадах поведінкових моделей прийняття рішень. Науково-методична стаття.

Актуальність дослідження зумовлена зростанням невизначеності, воєнними та посткризовими шоками, цифровими зламами і фрагментацією ринків, що різко підвищує «ціну» стратегічних рішень держави й бізнесу. Мета статті – узагальнити підходи до стратегування економічного розвитку та обґрунтувати потребу врахування поведінкових моделей прийняття рішень. Розмежовано поняття зростання і розвитку, систематизовано кейнсіанські, неокласичні, інституціональні, ендегенні та поведінково-когнітивні моделі. Виділено блоки взаємодії: прогнозування, інститути, перехід між режимами. Показано, що поведінково чутливе стратегування істотно підвищує виконуваність реформ через зрозумілу архітектуру стимулів, підтримку довіри та зниження когнітивних і транзакційних витрат у політиці розвитку.

Ключові слова: економічний розвиток, стратегування, поведінкова економіка, обмежена раціональність, інститути, інновації, довіра

Ilyash O.I., Mazhara G.A. Theoretical and Methodological Approaches to Strategizing Economic Development Based on Behavioral Decision-Making Models. Scientific and methodical article.

Relevance is driven by rising uncertainty, war-related and post-crisis shocks, digital disruptions and fragmented markets that increase the 'price' of strategic decisions. The article aims to systematize approaches to strategizing economic development and to justify integrating behavioral decision-making models. Growth and development are distinguished; Keynesian, neoclassical, institutional, endogenous and behavioral-cognitive models are compared. Three interaction blocks are highlighted: forecasting under bounded rationality, behavioral architecture of institutions, and transitions between development regimes. Behavioral-sensitive strategizing improves implementability through clear incentives, trust, and lower cognitive and transaction costs.

Keywords: economic development, strategizing, behavioral economics, bounded rationality, institutions, innovation, trust

Прискорення технологічних змін, воєнні та посткризові режими функціонування економіки, а також фрагментація глобальних ринків істотно підвищили значущість стратегічних рішень у сфері економічного розвитку. За цих умов розвиток дедалі меншою мірою постає як «природна» траєкторія зростання і дедалі більшою – як керована структурно-динамічна трансформація, що потребує одночасного поєднання адекватного моделювання макропроцесів, механізмів стратегування та реалістичного врахування фактичної поведінки економічних агентів.

Класичні теорії розвитку зазвичай виходили з припущення відносної передбачуваності реакцій агентів на стимули, однак у поведінковій економіці доведено систематичні відхилення реальних рішень від моделі повної раціональності. Й. Шумпетер (Schumpeter, 2012) пов'язував розвиток зі зсувом траєкторії через інновації та підприємництво [1]. Г. Саймон (Simon, 1957) обґрунтував концепцію обмеженої раціональності як базову характеристику прийняття рішень [2]. Д. Канеман і А. Тверські (Kahneman & Tversky, 1979) показали роль евристик, фреймінгу та асиметрії сприйняття втрат і вигащів [3]. Р. Талер та К. Санстейн (Thaler & Sunstein, 2008) продемонстрували інженерну можливість підвищення результативності політики через архітектуру

вибору та «підштовхування» [4]. Отже, зростає потреба у поведінково чутливому стратегуванні, здатному підвищувати виконаність рішень у реальних інституційних і когнітивних обмеженнях.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Проблематика економічного розвитку традиційно розкривалася у межах різних шкіл економічної думки: від кейнсіанських моделей сукупного попиту та інвестицій, представлених у працях Дж. М. Кейнса (Keynes, 1936) [5], Р. Харрода (Harrod, 1939) [6] та Є. Домара (Domar, 1946) [7], до концепцій зовнішньої допомоги та «дефіцитів», розроблених Х. Ченері, М. Бруно та А. Страутом (Chenery, Bruno & Strout, 1966) [8]. Неокласична традиція формалізувала довгострокові траєкторії зростання через нагромадження капіталу та технічний прогрес, зокрема у моделі Р. Солоу (Solow, 1956) [9]. Структурні зрушення між секторами описано у дуалістичних моделях В. Льюїса (Lewis, 1954) [10] та Дж. Фея і Г. Раніса (Fei & Ranis, 1964) [11].

Інституціональний підхід змістив акцент на якість «правил гри», структуру стимулів і довіри, що відображено у працях Д. Норта (North, 1990) [12], а також на здатність інститутів перетворювати ресурси на продуктивний капітал, на що звертав увагу Е. де Сото (de Soto, 2000) [13]. У межах кумулятивних моделей підкреслено роль «порочного кола» нерівності та регіональних розривів, зокрема у дослідженні Г. Мюрдала (Myrdal, 1968) [14]. Нові ендогенні моделі розвитку сформувалися навколо знань, інновацій і людського капіталу: Р. Лукас (Lucas, 1988) [15], П. Ромер (Romer, 1990) [16], а також Н. Менк'ю, Д. Ромер і Д. Вейл (Mankiw, Romer & Weil, 1992) [17]. Окрему лінію ендогенного зростання формують моделі інноваційної конкуренції та міжнародної дифузії технологій, представлені, зокрема, у праці Г. Гроссмана та Е. Хелпмана (Grossman & Helpman, 1991) [18].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Попри різноманіття підходів, у прикладному стратегуванні нерідко зберігається редукція розвитку до показників зростання, а механізми реалізації політик трактуються як «технічні» – без достатнього врахування довіри, інерції вибору та короткострокових переваг. Невирішеними залишаються три методологічні вузли: по-перше, операціоналізація відмінності між зростанням і розвитком у цілях, індикаторах та інструментах стратегій; по-друге, узгодження моделей розвитку з поведінковими параметрами прогнозування, інституційного дизайну та комунікації; по-третє, опис стратегування як керованого переходу між режимами розвитку в умовах шоків і високої невизначеності.

Метою статті є формулювання узагальної теоретико-методологічної рамки стратегування економічного розвитку на засадах поведінкових моделей прийняття рішень. Завдання статті:

уточнити зміст категорій «економічне зростання» та «економічний розвиток» у контексті стратегування; систематизувати еволюцію базових моделей розвитку та їх управлінську логіку; обґрунтувати ключові канали впливу поведінкових ефектів на реалізацію стратегій; окреслити пріоритетні напрями поведінково чутливої політики стратегування.

Виклад основного матеріалу дослідження

Економічне зростання доцільно трактувати як кількісну динаміку виробництва і доходів, тоді як економічний розвиток – як якісну зміну конфігурації соціально-економічної системи, що охоплює технологічні зрушення, трансформацію інститутів, структури ринків, а також поведінкових режимів і очікувань. У такому розумінні розвиток не зводиться до руху «вздовж» існуючої траєкторії рівноваги, а включає її зміну під впливом інновацій та підприємництва, на що вказував Й. Шумпетер (Schumpeter, 2012) [1]. Звідси випливає методологічний висновок: стратегія розвитку не може бути лише «планом зростання» і має виконувати роль механізму переходу до нового стану системи, враховуючи обмеження ресурсів, інститутів і фактичної поведінки агентів.

У стратегічному управлінні ця відмінність має принципове значення, оскільки вектор «зростання» переважно описує зміну масштабу економічної активності, тоді як «розвиток» характеризує здатність системи змінювати власну структуру, інституційні контури та технологічні режими. У прикладній площині це означає, що стратегія, побудована лише на агрегатах випуску, ризикує відтворювати інерційний сценарій: тимчасове підвищення ВВП може співіснувати зі зниженням продуктивності, деградацією інститутів, впливом людського капіталу та технологічною залежністю. Внаслідок цього економічна політика, що формально «піднімає» агрегати, може погіршувати довгострокові передумови розвитку, фіксує економіку в пастках низької складності та слабкої інноваційної спроможності.

Відтак, операціоналізація розвитку потребує переходу від одномірних «макроцілей» до багатовимірної системи індикаторів, яка одночасно відображає: (1) структурні зрушення (диверсифікацію, зміну часток секторів і ланцюгів доданої вартості); (2) технологічну динаміку (оновлення основного капіталу, інноваційну активність, дифузії знань); (3) інституційну спроможність (якість «правил гри», стабільність і виконаність процедур, зниження транзакційних витрат); (4) людський капітал і соціальну згуртованість; (5) поведінкові параметри (довіри, інфляційні й інвестиційні очікування, готовність до кооперації та прийняття ризику). Для інституційного виміру принципово важливо, що навіть «сильні» економічні стимули можуть не спрацювати за відсутності виконаності правил та захисту прав власності, що узгоджується з інституційним підходом [12, 13].

У контексті стратегування це змінює логіку цілепокладання: замість «максимізації темпів зростання» ключовим стає конструювання керованого переходу до нового стану розвитку, де економічні важелі узгоджені з інституційними змінами та поведінковою реалізованістю рішень. Такий підхід зменшує розрив між стратегічними документами й фактичними практиками, коли формально коректні програми не дають ефекту через недовіру, інерцію, когнітивні бар'єри доступу або домінування очікувань втрат у економічних агентів.

Відтак у літературі формується кілька епістеміологічних позицій щодо співвідношення «економічного зростання» та «економічного розвитку», зокрема: позитивістська (фокус на вимірюванні й емпіричних закономірностях), критично-реалістична (фокус на суперечностях, соціально-економічних відносинах і структурних змінах), інституціональна (фокус на правилах, інститутах і довгострокових стимул-структурах), системно-конструктивістська (фокус на нелінійності, циклічності, керованості та надсистемній координації) (табл. 1).

Таблиця 1. Епістеміологічна позиція змістових категорій «економічне зростання» та «економічний розвиток»

Автор	Трактування категорії	Епістеміологічна позиція	Домінантний фокус аналізу
1. С. Кузнець [Kuznets, 1947]	Економічне зростання розглядається як процес взаємодій, у результаті яких економічна «матерія» надходить у національну економіку та перерозподіляється між її складовими	Позитивізм: орієнтація на емпіричні закономірності, кількісні вимірювання та статистичні методи	Агреговані макроекономічні потоки та їх динаміка
2. К. Макконнелл, С. Брю [McConnell & Brue, 1997]	Зростання трактується як збільшення виробничих можливостей економіки за рахунок факторів виробництва або техніко-технологічного вдосконалення	Позитивізм у межах неокласичної традиції: формалізоване моделювання, факторний аналіз	Виробничий потенціал і факторна ефективність
3. О. Сокольська [Sokolska, 2012]	Економічний розвиток визначається як процес кількісного й якісного зростання виробництва продукції та послуг відповідно до потреб населення	Позитивізм: прив'язка до макропоказників і динаміки обсягів	Виробничо-соціальні результати та споживчі потреби
4. С. Мочерний [Mochernyi, 2005]	Зростання інтерпретується як кількісно-якісні зрушення в межах технологічного способу виробництва, зумовлені внутрішніми суперечностями та чинниками розвитку	Критичний реалізм: поєднання діалектики суперечностей і аналізу соціально-економічних відносин	Технологічні уклади та суспільні виробничі відносини
5. С. Кривенко та ін. [Kryvenko et al., 2001]	Розвиток розглядається як перехід економіки до якісно нового стану на основі структурних та інституціональних зрушень	Критичний реалізм / інституціональний ракурс: структура економіки та інститути	Структурна трансформація та інституційні зміни
6. Н. Євдокимова [Yevdokymova, 2002]	Розвиток трактується як динамічний багатоваріантний циклічний процес зі спіралеподібною формою, стійкість якого забезпечується керованістю з боку надсистеми	Системний підхід (конструктивізм): нелінійність, керованість, надсистемна координація	Керованість розвитку та системна стійкість
7. М. Шніцер [Schnitzer, 1997]	Розвиток не зводиться до зростання обсягів виробництва та включає урізноманітнення продукції і трансформацію структури економіки	Інституціоналізм: роль інститутів, структурні та історичні зміни	Галузева структура та історична еволюція
8. Й. Шумпетер [Schumpeter, 2012]	Розвиток визначається як позитивні якісні зміни, пов'язані з упровадженням нововведень у виробництві, продукції, послугах, управлінні та інших видах діяльності	Еволюційна економіка (конструктивізм): інновації, підприємництво, «креативне руйнування»	Інноваційні зсуви та зміна траєкторій розвитку

Джерело: власна розробка авторів

Генеza моделей розвитку відображає послідовний рух від відносно простих факторних і рівноважних схем до складніших соціально-інституційних та поведінково-когнітивних конструкцій. У кейнсіанській логіці стратегування переважають інструменти стабілізації сукупного попиту та інвестиційні програми (Keynes, 1936)

[5], тоді як неокласичні підходи підкреслюють довгостроковий потенціал, що формується через нагромадження капіталу та технічний прогрес (Solow, 1956) [9]. Інституціональна перспектива переносить фокус на стимули, довіру та здатність інститутів знижувати транзакційні витрати (North, 1990) [12], а ендегенні моделі – на знання,

інновації й людський капітал (Lucas, 1988; Romer, 1990) [15, 16].

Кожній групі моделей розвитку відповідає специфічна логіка державного втручання та стратегування, яка змінюється разом із трансформацією структури економіки, ролі інститутів і характеру прийняття рішень. Для індустріальних режимів розвитку домінують інструменти підтримки інвестицій, виробничих потужностей і базової інфраструктури; у постіндустріальних режимах зростає роль людського капіталу, послуг і знанневих секторів; у реіндустріальних та неоіндустріальних режимах ключовими стають промислова політика, технологічне оновлення, локалізація ланцюгів доданої вартості та інновації,

що узгоджується з поглядом на розвиток як зсув траєкторії через нововведення [1].

Зазначене має практичні наслідки для вибору стратегічних інструментів: за однакового формального набору важелів (податки, субсидії, кредитні програми, регулювання) їх результативність істотно відрізняється залежно від інституційних і поведінкових режимів. Зокрема, за умов високого ризику та дефіциту довіри інвестиційні стимули можуть трансформуватися у перевагу ліквідності та відтермінування рішень, тоді як у стабільних режимах ті самі стимули запускають мультиплікаторні ефекти. Тому стратегування має поєднувати макроекономічну логіку інструменту з перевіркою його інституційної придатності та поведінкової «читабельності» для агентів [2, 3, 12].

Таблиця 2. Генеза моделей економічного розвитку та відповідна логіка стратегування

Модель / підхід	Теорії / концепції (зміст)	Основні положення	Змістовий вектор розвитку	Логіка стратегування
Кейнсіанський [Keynes, 1936; Harrod, 1939; Domar, 1946; Chenery, Bruno, & Strout, 1966]	Теорії сукупного попиту та інвестицій; концепції «великого поштовху» та «двох дефіцитів», спрямовані на пояснення механізмів виходу економіки з низькорівноважних станів	Економічний розвиток визначається обсягами інвестицій, рівнем сукупного попиту та здатністю держави забезпечувати макроекономічну координацію; можливе формування пасток низького рівня розвитку	Зміна техніко-економічних параметрів функціонування економіки через активну державну політику та програмні інтервенції	Стратегування як інструмент переходу між режимами розвитку шляхом інституційно-інвестиційних рішень
Неокласичний [Lewis, 1954; Fei & Ranis, 1964; Solow, 1956]	Модель рівноважного зростання; дуалістичні моделі структурних зрушень між традиційним і сучасним секторами	Розвиток трактується як рівноважне зростання, що ґрунтується на нагромадженні капіталу, використанні праці, технічному прогресі та підвищенні продуктивності; передбачає поступові структурні переходи	Подолання структурного дуалізму, зростання ефективності використання факторів виробництва	Формування стабільних ринкових умов та інституційних передумов для збалансованого зростання
Інституціональний [North, 1990; de Soto, 2000; Myrdal, 1968]	Концепції інституційної якості, «правил гри», прав власності та ролі соціальних норм у розвитку	Економічний розвиток зумовлюється якістю інститутів, що формують стимули економічної поведінки, рівень довіри та транзакційні витрати; за відсутності інституційних змін розвиток сповільнюється	Підвищення якості державного управління, зменшення нерівності та бідності, розвиток людського капіталу	Стратегування як процес зміни інституційних правил, процедур і механізмів координації
Нові ендогенні [Lucas, 1988; Romer, 1990; Mankiw et al., 1992; Grossman & Helpman, 1991]	Теорії людського капіталу, знань, інновацій та технологічних зовнішніх ефектів	Довгострокове економічне зростання забезпечується накопиченням знань, розвитком освіти, R&D, формуванням зовнішніх ефектів і навичок	Людський капітал і знання як базове ядро модернізації економіки	Конструювання інноваційного середовища, інфраструктури знань і стимулів до підприємництва
Поведінково-когнітивний [Simon, 1957; Kahneman & Tversky, 1979; Thaler & Sunstein, 2008]	Концепції обмеженої раціональності, теорії перспектив і поведінкових «поштовхів»	Реальні рішення економічних агентів системно відхиляються від моделі повної раціональності; ефективність політики залежить від урахування когнітивних упереджень і дизайну стимулів	Розвиток як керована адаптація соціально-економічної системи в умовах невизначеності	Поведінково чутливе стратегування, спрямоване на підвищення стійкості та якості рішень

Джерело: складено авторами за матеріалами [1-18]

Отже, еволюція моделей економічного розвитку корелює зі зсувом акцентів стратегування: від переважно інвестиційно-виробничих інструментів – до керованої адаптації та, зрештою, до поведінкової реалізованості політик. У такій логіці стратегування стає не стільки «плануванням» майбутнього стану, скільки керуванням переходом між режимами розвитку через синхронізацію ресурсів, правил, стимулів і очікувань.

Узагальнення, наведене в табл. 2, дозволяє зробити методологічний висновок: кожна модель економічного розвитку неявно припускає певний «типовий» режим поведінки агентів і, відповідно, типовий сценарій реалізації політики. Кейнсіанські інструменти передбачають, що суб'єкти збільшують інвестиції та виробництво у відповідь на попит і державні стимули; неокласичні – що реакція на відносні ціни та продуктивність є відносно стабільною; інституціональні – що правила виконуються й формують довгострокові очікування; ендогенні – що агенти інвестують у знання та людський капітал. Порушення цього припущення в умовах шоків і невизначеності призводить до системної невідповідності: політика налаштована під один режим поведінки, тоді як економіка перебуває в іншому. Звідси впливає вимога до стратегування – бути режимно чутливим, тобто ідентифікувати домінуючі поведінкові патерни (обережність, інерція, уникнення ризику) й адаптувати дизайн інструментів, процедур та комунікації під ці патерни [2-4].

Поведінково-когнітивний вимір доповнює зазначений ряд моделей, демонструючи, що ефективність політики залежить не лише від формальної коректності інструментів, а й від того, як агенти сприймають ризик, втрати, часові горизонти та легітимність правил. Концепція обмеженої раціональності (Simon, 1957) [2] означає, що агенти обробляють інформацію обмежено і часто застосовують евристики, тоді як теорія перспектив (Kahneman & Tversky, 1979) [3] пояснює асиметричну реакцію на втрати і виграші. У прикладному стратегуванні це зумовлює потребу проектувати політики так, щоб стимули були «читабельними», процедури – простими, а транзакційні та когнітивні витрати участі – мінімальними.

Поведінково-когнітивний підхід уточнює базову проблему стратегування: ефективність політики визначається не лише змістом інструменту, а й тим, як його сприймають економічні агенти та чи здатні вони виконати закладені у ньому дії. Концепція обмеженої раціональності означає, що агенти мають обмежену увагу, дефіцит часу на обробку інформації та схильність спрощувати вибір через евристики [2]. У таких умовах складні правила, багатокрокові процедури та нестабільні вимоги підвищують ймовірність неучасті у програмах розвитку навіть тоді, коли формально вони є вигідними.

Теорія перспектив демонструє, що агенти реагують на стимули асиметрично: втрати психологічно «важать» більше, ніж виграші, а рішення

суттєво залежать від фреймінгу та точки відліку [3]. Звідси впливають типові провали стратегічних політик: за домінування режиму втрат (криза, війна, інфляційний шок) суб'єкти переоцінюють ризик довгострокових інвестицій, уникають незворотних рішень, надають перевагу ліквідності та «відкладають» модернізацію. Відповідно, стратегування потребує не тільки економічних компенсацій, а й інструментів зниження суб'єктивного ризику: гарантій, прозорих правил, передбачуваності та зрозумілої комунікації.

У прикладному вимірі поведінково чутливе стратегування доцільно розглядати як інтеграцію трьох груп параметрів у єдину систему: (1) економічних (ресурси, ціни, ставки, податки, інвестиції); (2) інституційних (правила, процедури, гарантії, підзвітність); (3) поведінкових (очікування, довіра, сприйняття ризику, інерційність вибору, соціальні норми). Критично важливо, що часто «вузьким місцем» є не рівень стимулу, а транзакційна й когнітивна вартість участі: складність доступу, невизначеність результату, страх помилки або недовіра до правил. Саме тому архітектура вибору та «підштовхування», описані Р. Талером і К. Санстейном, можуть виступати інженерним компонентом реалізованості стратегій розвитку [4].

Узагальнюючи поведінковий підхід, взаємодію «моделі розвитку – стратегування – поведінка» доцільно розкривати через три блоки. Перший – когнітивні обмеження прогнозування та планування: під впливом шоків зростає уникнення ризику, короткостроковість і статус-кво упередження. Другий – поведінкова архітектура інститутів: правила працюють не лише через санкції, а й через сприйняття справедливості та довіру, що узгоджується з інституціональним підходом (North, 1990) [12] і концепцією архітектури вибору (Thaler & Sunstein, 2008) [4]. Третій – стратегування як механізм керованого переходу між режимами розвитку: ефективна стратегія має стабілізувати очікування, узгоджувати інвестиційні та інституційні рішення, а також підтримувати зворотний зв'язок «цілі – інструменти – поведінка – результат – корекція».

Перший блок – когнітивні обмеження прогнозування та планування – доцільно деталізувати через ефект «поведінкової помилки горизонту», коли домінування короткострокового виживання витісняє довгострокові інвестиційні рішення навіть за формально сприятливих умов. За таких режимів зростає статус-кво упередження, інерція вибору та схильність відкладати рішення, що знижує ефективність інвестиційних і інноваційних програм. Практичний висновок полягає в тому, що стратегічне стимулювання потребує не лише підвищення вигоди, а передусім зниження невизначеності та структурізації майбутнього – через гарантії, стабільність правил, прості механізми страхування ризику, а також мінімізацію інформаційного шуму [2, 3].

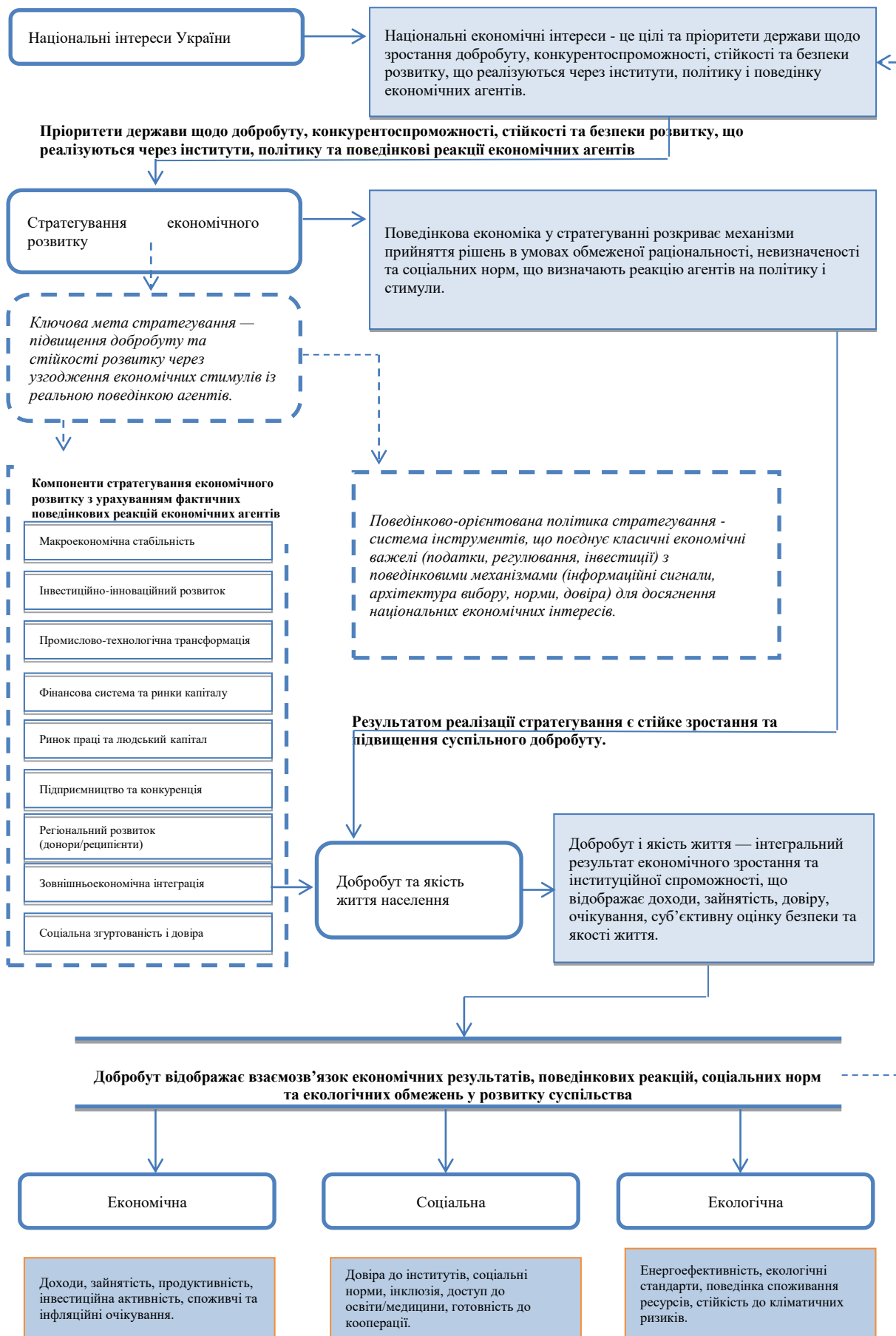

Рисунок 1. Засади взаємодії моделей економічного розвитку, стратегування та поведінкових факторів у реалізації національних інтересів
Джерело: власна розробка авторів

Другий блок – поведінкова архітектура інститутів – вимагає операціоналізації у вигляді параметрів, які визначають, чи буде правило реально виконуваним. До таких параметрів належать: читабельність (простота й однозначність процедур), доказовість виконання (чи бачать агенти, що правило реально працює), справедливості і симетричності застосування (чи не існує «винятків»), а також транзакційна легкість (вартість часу, документів, ризик помилки). У межах інституціонального підходу саме ці характеристики формують очікування та стимули агентів, впливаючи на транзакційні витрати та довгострокові траєкторії розвитку [12].

Третій блок – стратегування як механізм переходу між режимами розвитку – доцільно трактувати як керований «перемикач» між структурними конфігураціями економіки. Тут стратегування виконує функцію синхронізації: одночасного запуску ресурсних рішень, інституційних змін та поведінкових механізмів прийнятності реформ. Без такої синхронізації політики або «провисають» у виконанні, або породжують опір, або мають ефект, нижчий за потенційний. Звідси випливає вимога до стратегічних документів: вони мають містити не лише цілі та інструменти, а й механізм реалізації – процедури, відповідальність, комунікацію та зворотний зв'язок.

Узгодження зазначених блоків формує систему управлінських зворотних зв'язків, у межах якої стратегічні рішення проходять послідовність «цілі – моделі – інструменти – поведінка – результати – корекція». Для економіки, що функціонує в режимі шоків, така логіка означає необхідність постійної ревізії припущень щодо поведінки агентів і швидкого коригування дизайну стимулів, оскільки навіть незначні зміни у довірі, очікуваннях або сприйнятті ризику здатні змінити макроекономічні траєкторії. Саме тому поведінково чутливе стратегування є не разовою «надбудовою», а постійною управлінською функцією.

Сукупно зазначені блоки дозволяють сформулювати узагальнену схему взаємодії економічного розвитку та поведінкової економіки у реалізації національних інтересів (рис. 1). При цьому принциповим є розмежування рівнів аналізу: національні інтереси визначають цілі та легітимізацію; моделі розвитку виконують описово-прогностичну функцію; стратегування забезпечує управлінську інженерію; поведінкові фактори відображають фактичні механізми реалізації стратегічних рішень.

У межах цієї логіки інтеграцію поведінково-когнітивного підходу до економічного розвитку доцільно розглядати через низку пріоритетних напрямів, які слід трактувати не як декларативні орієнтири, а як контури керованих впливів, у межах яких поведінкові ефекти або знижують ризики, або підсилюють результативність економічної політики.

Поведінковий аспект стратегування в цьому контексті полягає в управлінні очікуваннями та довірою як макропараметрами, що впливають на

інвестиційну та споживчу поведінку. Якщо стратегія не має переконливого наративу (чіткої причинно-наслідкової логіки та зрозумілої траєкторії), економічні агенти схильні заповнювати інформаційні прогалини песимістичними очікуваннями, що підсилює уникнення ризику та інерцію. Саме тому поряд із ресурсним забезпеченням і регуляторними рішеннями стратегування потребує дисципліни комунікації: стабільних сигналів, пояснення вигід і витрат, публічної доказовості виконання зобов'язань, а також механізмів зворотного зв'язку. Це узгоджується з тезою про роль "animal spirits" та економічних наративів у формуванні масових рішень і макродинаміки [21].

Узагальнюючи, генезис стратегування в контексті моделей економічного розвитку, доцільно зазначити, що еволюція стратегування економічного розвитку відображає поступовий перехід від переважно факторно-техніко-економічних уявлень до комплексного бачення розвитку як керованої структурно-динамічної трансформації соціально-економічних систем. У сучасних умовах зростання невизначеності, воєнних і посткризових режимів функціонування економіки, технологічних зламів та фрагментації ринків стратегування дедалі меншою мірою може спиратися виключно на агреговані макроекономічні моделі або формальні інституційні рішення.

У цьому контексті стратегування розглядається як інтегрований аналітико-управлінський процес, у межах якого моделі розвитку виконують описово-прогностичну функцію, стратегічні цілі та інструменти забезпечують узгодження ресурсів і пріоритетів, а поведінкові фактори визначають фактичну виконуваність політики через сприйняття ризику, рівень довіри, очікування та когнітивні обмеження. Такий підхід дозволяє перейти від трактування стратегування як «плану зростання» до його розуміння як механізму керованого переходу між різними режимами розвитку, що передбачає адаптацію інституцій, дизайну стимулів і архітектури вибору до реальних моделей поведінки.

Саме ця логіка покладена в основу узагальненої схеми генезису стратегування економічного розвитку у поведінковій економіці, яка відображає взаємозв'язок концептуальних засад, моделей розвитку, стратегічних механізмів і поведінкових факторів, а також їх роль у досягненні стійких результатів економічної політики (Рис. 2).

Логіка рис. 2 демонструє, що сучасне стратегування економічного розвитку формується на перетині трьох взаємопов'язаних вимірів: моделей економічного розвитку, інституційно-стратегічних механізмів та поведінково-когнітивних факторів. У межах цієї схеми чітко простежується еволюція від домінування факторних і структурних моделей до інституційних, ендогенних і поведінково-когнітивних підходів, у яких ключового значення набуває не лише вибір цілей і ресурсів, а й здатність системи забезпечувати прийнятність, передбачуваність і реалізованість стратегічних рішень.

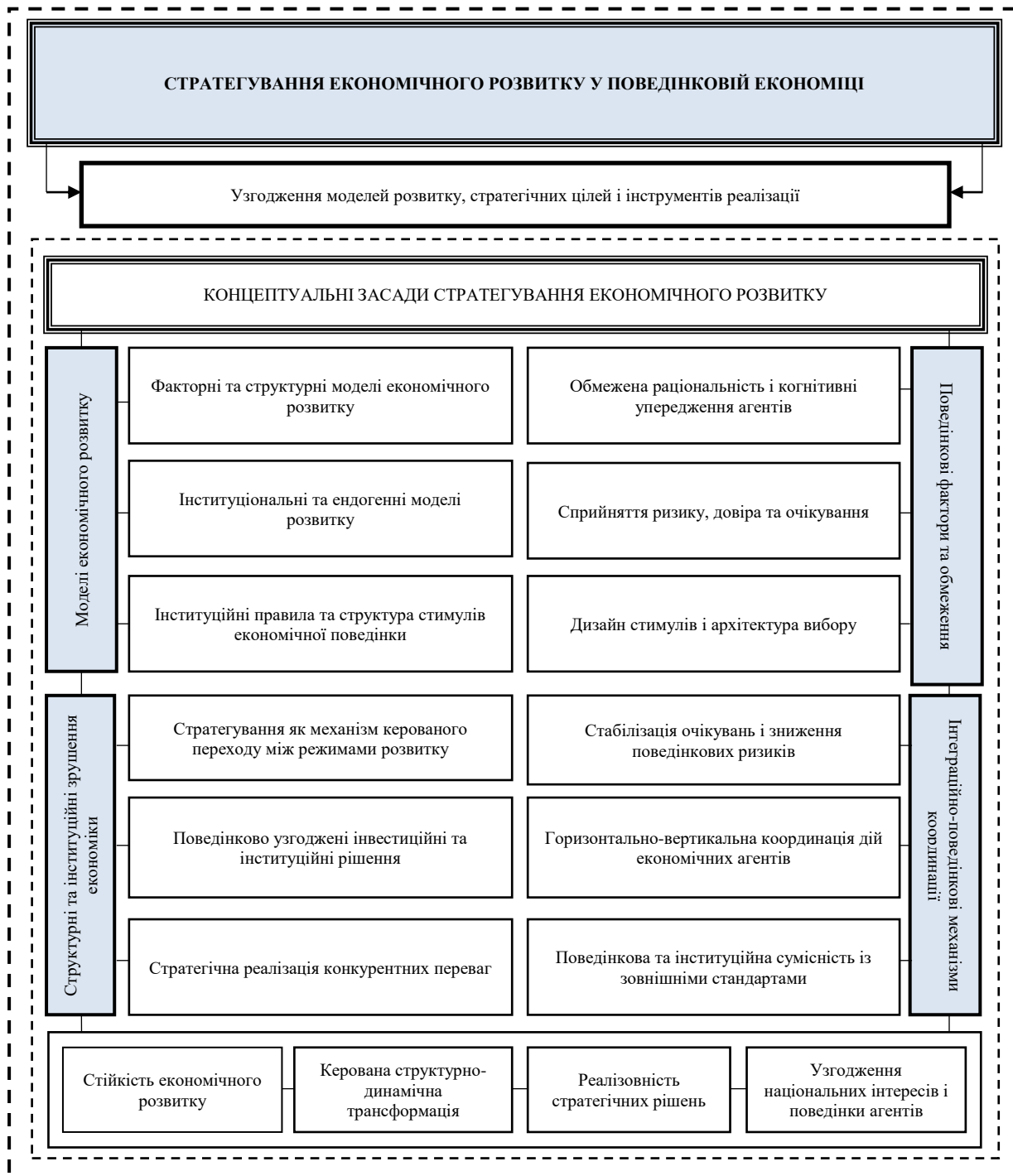

Рисунок 2. Генезис стратегування економічного розвитку у поведінковій економіці
Джерело: власна розробка авторів

З огляду на викладене, пріоритетні напрями інтеграції поведінкових моделей у стратегування економічного розвитку можуть бути сформульовані так: когнітивно-адаптивне зростання (інструменти підтримки довгострокових рішень в умовах ризику); ресурсне та фінансове забезпечення (поєднання макроінструментів із поведінковою діагностикою реакцій на податки, кредити й гарантії); соціальна інтеграція та людський капітал (стимули до освіти, зайнятості, кооперації та довіри); технологічний розвиток (адаптивна дифузія інновацій з урахуванням різної готовності

секторів); зовнішньоекономічна інтеграція (репутація і довіра як нематеріальні ресурси міжнародної взаємодії). Така конфігурація дозволяє підвищувати стійкість розвитку і досягати цілей суспільного добробуту в умовах нестабільності.

Когнітивно-адаптивне зростання передбачає фокус не лише на інвестиційних ресурсах, а й на здатності агентів приймати довгострокові рішення в умовах ризику. З позиції поведінкової економіки це означає роботу з архітектурою вибору: зменшення невизначеності через гарантії, стандартизацію типових рішень, «дефолти» та прості

правила участі у програмах, а також підсилення видимості майбутніх вигід (salience) через прозору комунікацію й проміжні індикатори прогресу [4].

Ресурсне та фінансове забезпечення розвитку доцільно поєднувати з поведінковою діагностикою реакцій агентів на податки, кредити, субсидії та гарантії. Практичний критерій тут полягає у зниженні транзакційної та когнітивної вартості участі: скорочення кількості процедурних кроків, мінімізація ризику «помилки» у заявці, прозорість критеріїв і швидкість отримання результату. За відсутності цих умов навіть значні програми можуть мати низький рівень охоплення і, відповідно, низький ефект.

Соціальна інтеграція та розвиток людського капіталу виступають не лише «фактором зростання», а й умовою стабільності очікувань і довіри, що визначає інституційну спроможність політики. Ендогенні моделі підкреслюють, що накопичення знань і навичок є базою довгострокового розвитку [15-17], однак його стратегування потребує інклюзивних механізмів доступу та зниження бар'єрів участі. Відтак у системі індикаторів розвитку доцільно відображати не лише освітні результати, а й параметри соціальної згуртованості та довіри як умови кооперації.

Технологічний розвиток і дифузія інновацій потребують адаптивних стратегій, оскільки різні сектори мають різну готовність до оновлення, різні горизонти окупності та різне сприйняття ризику. У межах ендогенних підходів інновації й знання є джерелом довгострокової продуктивності [16, 18], однак без поведінково-орієнтованого дизайну політик (простий доступ, гарантії, прозорість) технологічні програми можуть концентруватися лише в найбільш підготовлених кластерах, посилюючи нерівномірність розвитку.

Зовнішньоекономічна інтеграція, своєю чергою, залежить не тільки від формальної відповідності стандартам, а й від репутації, передбачуваності та здатності виконувати зобов'язання. У такому контексті довіра виступає нематеріальним ресурсом розвитку: вона зменшує транзакційні витрати, підвищує горизонти співпраці та здатність залучати довгостроковий капітал, що узгоджується з інституціональною логікою зниження транзакційних витрат [12].

Висновки

За результатами узагальнення теоретико-методологічних підходів встановлено, що сучасний економічний розвиток доцільно трактувати як керовану структурно-динамічну трансформацію соціально-економічної системи, у якій поєднуються технологічні, інституційні та поведінково-когнітивні виміри. Еволюція моделей розвитку від кейнсіанських і неокласичних конструкцій до інституціональних та ендогенних підходів супроводжується зміною логіки стратегування – від інвестиційно-виробничих інструментів до механізмів керованої адаптації в умовах невизначеності.

Доведено, що інтеграція поведінкових моделей прийняття рішень у стратегування підвищує реалізованість політики, оскільки дозволяє враховувати обмежену раціональність, евристики, інерцію вибору та асиметрію сприйняття втрат і вигадів. Показано, що поведінково чутливе стратегування доцільно проєктувати як узгодження аналітичного, інституційно-ресурсного та поведінково-комунікаційного контурів управління. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням індикаторів поведінкової реалізованості стратегій і методик їх використання у макроекономічному моніторингу та оцінюванні програм розвитку.

Abstract

Introduction. Rapid technological shifts, wartime shocks and post-crisis recovery regimes make economic development increasingly dependent on the quality of strategic decisions and on how economic agents actually respond to policy incentives.

Purpose. The paper develops a theoretical and methodological synthesis of economic development models and clarifies how behavioral decision-making assumptions affect strategizing. **Methods.** The study applies comparative-historical analysis of development theories, conceptual mapping of "growth" versus "development", and institutional-behavioral reasoning to derive an integrated framework.

Results. First, economic development is interpreted as a managed structural-dynamic transformation that combines technological, institutional and behavioral-cognitive dimensions rather than as a simple expansion of output. Second, the evolution from Keynesian and neoclassical models to institutional and endogenous growth approaches is shown to be accompanied by a shift in the logic of strategizing: from investment-production instruments to managed adaptation under uncertainty. Third, behavioral economics extends existing models by introducing bounded rationality, heuristics, loss aversion, inertia and trust as systematic drivers of policy outcomes. The paper identifies three core interaction blocks relevant for strategizing: (1) cognitive constraints in forecasting and planning under shocks; (2) behavioral architecture of institutions and the readability of rules and procedures; (3) strategizing as a mechanism of transition between development regimes through coordination of incentives, resources and expectations. Finally, priority directions for behavioral-sensitive development policy are outlined, including cognitive-adaptive growth, behavioral diagnostics of fiscal and financial tools, human-capital and social cohesion interventions, adaptive technology diffusion, and trust-based external economic integration.

Conclusion. Incorporating behavioral mechanisms into strategizing improves policy implementability, reduces cognitive and transaction costs, and strengthens the ability of the state and firms to keep a development trajectory in volatile environments. The proposed framework supports designing reforms that align macro targets with realistic micro-level behavior, feedback loops and institutional capacities.

Список літератури:

1. Schumpeter J. A. *The Theory of Economic Development*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, 2012. 255 p.
2. Simon H. A. *Models of Man: Social and Rational*. New York: Wiley, 1957. 287 p.
3. Kahneman D., Tversky A. *Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk*. *Econometrica*. 1979. Vol. 47(2). P. 263-291.
4. Thaler R.H., Sunstein C. R. *Nudge: Improving Decisions about Health, Wealth, and Happiness*. New Haven: Yale University Press, 2008. 312 p.
5. Keynes J.M. *The General Theory of Employment, Interest and Money*. London: Macmillan, 1936. 403 p.
6. Harrod R. F. *An Essay in Dynamic Theory*. *The Economic Journal*. 1939. Vol. 49(193). P. 14-33.
7. Domar E. D. *Capital Expansion, Rate of Growth, and Employment*. *Econometrica*. 1946. Vol. 14(2). P. 137-147.
8. Chenery H. B., Bruno M., Strout A. M. *Foreign Assistance and Economic Development*. *The American Economic Review*. 1966. Vol. 56(4). P. 679-733.
9. Solow R. M. *A Contribution to the Theory of Economic Growth*. *The Quarterly Journal of Economics*. 1956. Vol. 70(1). P. 65-94.
10. Lewis W. A. *Economic Development with Unlimited Supplies of Labour*. *The Manchester School*. 1954. Vol. 22(2). P. 139-191.
11. Fei J. C. H., Ranis G. *Development of the Labor Surplus Economy: Theory and Policy*. New Haven: Yale University Press, 1964. 324 p.
12. North D. C. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. 159 p.
13. de Soto H. *The Mystery of Capital: Why Capitalism Triumphs in the West and Fails Everywhere Else*. New York: Basic Books, 2000. 276 p.
14. Myrdal G. *Asian Drama: An Inquiry into the Poverty of Nations*. New York: Pantheon Books, 1968. 2284 p.
15. Lucas R. E. *On the Mechanics of Economic Development*. *Journal of Monetary Economics*. 1988. Vol. 22(1). P. 3-42.
16. Romer P. M. *Endogenous Technological Change*. *Journal of Political Economy*. 1990. Vol. 98(5). P. S71-S102.
17. Mankiw N. G., Romer D., Weil D. N. *A Contribution to the Empirics of Economic Growth*. *The Quarterly Journal of Economics*. 1992. Vol. 107(2). P. 407-437.
18. Grossman G. M., Helpman E. *Innovation and Growth in the Global Economy*. Cambridge, MA: MIT Press, 1991. 359 p.
19. Chandler A. D. *Strategy and Structure: Chapters in the History of the American Industrial Enterprise*. Cambridge, MA: MIT Press, 1962. 463 p.
20. Ansoff H. I. *Corporate Strategy: An Analytic Approach to Business Policy for Growth and Expansion*. New York: McGraw-Hill, 1965. 241 p.
21. Akerlof G. A., Shiller R. J. *Animal Spirits: How Human Psychology Drives the Economy, and Why It Matters for Global Capitalism*. Princeton: Princeton University Press, 2009. 230 p.

References:

1. Schumpeter, J.A. (2012). *The Theory of Economic Development*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers [in English].
2. Simon, H. A. (1957). *Models of Man: Social and Rational*. New York, NY: Wiley [in English].
3. Kahneman, D., & Tversky, A. (1979). *Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk*. *Econometrica*, 47(2), 263-291 [in English].
4. Thaler, R. H., & Sunstein, C. R. (2008). *Nudge: Improving Decisions about Health, Wealth, and Happiness*. New Haven, CT: Yale University Press [in English].
5. Keynes, J. M. (1936). *The General Theory of Employment, Interest and Money*. London: Macmillan.

6. Harrod, R. F. (1939). An Essay in Dynamic Theory. *The Economic Journal*, 49(193), 14-33 [in English].
7. Domar, E. D. (1946). Capital Expansion, Rate of Growth, and Employment. *Econometrica*, 14(2), 137-147 [in English].
8. Chenery, H. B., Bruno, M., & Strout, A. M. (1966). Foreign Assistance and Economic Development. *The American Economic Review*, 56(4), 679-733 [in English].
9. Solow, R. M. (1956). A Contribution to the Theory of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 70(1), 65-94 [in English].
10. Lewis, W. A. (1954). Economic Development with Unlimited Supplies of Labour. *The Manchester School*, 22(2), 139-191 [in English].
11. Fei, J. C. H., & Ranis, G. (1964). *Development of the Labor Surplus Economy: Theory and Policy*. New Haven, CT: Yale University Press [in English].
12. North, D. C. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press [in English].
13. de Soto, H. (2000). *The Mystery of Capital: Why Capitalism Triumphs in the West and Fails Everywhere Else*. New York, NY: Basic Books [in English].
14. Myrdal, G. (1968). *Asian Drama: An Inquiry into the Poverty of Nations*. New York, NY: Pantheon Books [in English].
15. Lucas, R. E. (1988). On the Mechanics of Economic Development. *Journal of Monetary Economics*, 22(1), 3-42 [in English].
16. Romer, P. M. (1990). Endogenous Technological Change. *Journal of Political Economy*, 98(5), S71–S102 [in English].
17. Mankiw, N. G., Romer, D., & Weil, D. N. (1992). A Contribution to the Empirics of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 107(2), 407-437 [in English].
18. Grossman, G. M., & Helpman, E. (1991). *Innovation and Growth in the Global Economy*. Cambridge, MA: MIT Press [in English].
19. Chandler, A. D. (1962). *Strategy and Structure: Chapters in the History of the American Industrial Enterprise*. Cambridge, MA: MIT Press [in English].
20. Ansoff, H. I. (1965). *Corporate Strategy: An Analytic Approach to Business Policy for Growth and Expansion*. New York, NY: McGraw-Hill [in English].
21. Akerlof, G. A., & Shiller, R. J. (2009). *Animal Spirits: How Human Psychology Drives the Economy, and Why It Matters for Global Capitalism*. Princeton, NJ: Princeton University Press [in English].

Посилання на статтю:

Ляш О.І. Теоретико-методологічні підходи до стратегування економічного розвитку на засадах поведінкових моделей прийняття рішень / О.І. Ляш, Г.А. Мажара // *Економіка: реалії часу*. Науковий журнал. – 2026. – № 1 (83). – С. 5-15. – Режим доступу до журн.: <https://economics.net.ua/files/archive/2026/No1/5.pdf>.

DOI: 10.15276/ETR.01.2026.1. DOI: 10.5281/zenodo.18945737.

Reference a Journal Article:

Ilyash O.I. *Theoretical and Methodological Approaches to Strategizing Economic Development Based on Behavioral Decision-Making Models* / O.I. Ilyash, G.A. Mazhara // *Economics: time realities. Scientific journal*. – 2026. – № 1 (83). – P. 5-15. – Retrieved from <https://economics.net.ua/files/archive/2026/No1/5.pdf>.

DOI: 10.15276/ETR.01.2026.1. DOI: 10.5281/zenodo.18945737.

